

Ο χώρος
θυσίας του
σταυραετού του
Πενταδακτύλου
στο Δίκωμο.

Ο πόθος του Κυριάκου Μάτση και του Γρηγόρη Αυξεντίου για ελευθερία

Οι πρώτες σπίθες άναψαν κατά την παρουσία τους στην Ελλάδα -
Η Θεσσαλονίκη έφερε κοντά τους δυο αγωνιστές

ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ ΚΩΜΟΔΡΟΜΟΥ

Τον περασμένο Απρίλιο ο Δήμος Κιλκίς και ο Δήμος Λύσης τίμησαν τον ήρωα της ΕΟΚΑ Γρηγόρη Αυξεντίου. Αυτό το τιμητικό αφιέρωμα στον Ζήδρο της Κύπρου δεν ήταν καθόλου τυχαίο καθώς ο υπαρχηγός της ΕΟΚΑ ήταν και είναι σύμβολο για όλο τον Ελληνισμό. Παράδειγμα ανδρείας εις το πάνθεον των ηρώων, αφού η τόλμη και η γενναιότητα που επέδειξε κατά τη διάρκεια του επικού απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59, πολεμώντας με τους συναγωνιστές του κατά των Βρετανών αποικιοκρατών με σκοπό την απελευθέρωση της Κύπρου, αναμφίβολα τον κατατάσσουν ανάμεσα στους αθανάτους. Το ίδιο ακριβώς και ο Κυριάκος Μάτσης, ο οποίος επισκέφθηκε κατ' επανάληψη το Κιλκίς κατά τη διάρκεια των σπουδών του στη Θεσσαλονίκη και θυσιάστηκε στις 19 Νοεμβρίου 1958 στο βωμό της Ελευθερίας της Κύπρου. Ως φοιτητής της Γεωπονικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου, ο μοναδικός με πτυχίο πανεπιστημίου από τους πεσόντες της ΕΟΚΑ, γύρισε όλη τη γη της Μακεδονίας, τους παραμεθόριους νομούς, από την Καστοριά μέχρι τη Δράμα, μιλώντας και εμπυχώνοντας τους κατοίκους των ακριτικών περιοχών, αλλά και τους άνδρες των στρατιωτικών μονάδων την περίοδο του εμφυλίου πολέμου. Απόδειξη αυτής του της δράσης, η συμμετοχή του το Σεπτέμβριο του 1954, ως υποψηφίου στον προκηρυχθέντα υπό του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ.) ειδικό διαγωνισμό, με σκοπό την μετεκπαίδευσή του ως γεωπόνος στο εξωτερικό. Ο ίδιος γράφει επί λέξει: «Το έτος 1946, τυχών υποτροφίας της Κυπριακής Αγροτικής Εταιρείας, μετέβην εις Θεσσαλονίκη και εγγραφείς, την 31ην Δεκεμβρίου 1946, εις την Γεωπονοδασολογικήν Σχολήν (Τμήμα Γεωπονίας) του εκείσε Πανεπιστημίου, ηξιώθην της απονομής του Πτυχίου Γεωπονίας, την 21 ην Ιουνίου 1952.

Καθ' όλην την διάρκειαν της εις Ελλάδα παραμονής μου, ήτις συνέπεσε με τας ζοφεροτέρας ημέρας του συμμορποπολέμου δεν παρέμεινα απαθής θεατής του διεξαγομένου κατά του κομμουνισμού αγώνος, αλλά τουναντίον επολέμησα αυτόν με όλην την δύναμιν της ψυχής μου, υπηρετήσας εις την πολιτοφυλακήν του Δ. Αστυνομικού Τμήματος Θεσσαλονίκης, αρθρογραφήσας πολλάκις από των στηλών της απογευματινής εφημερίδος Θεσσαλονίκης Νέα Αλήθεια επί θεμάτων αφορώντων κυρίως την προδοτικήν στάσιν των Κυ-

πίων Κομμουνιστών εις τα εθνικά μας ζητήματα και λαβών μέρος εις υπερτριάκοντα ανά την Μακεδονικήν ύπαιθρον και τα προκεχωρημένα στρατιωτικά φυλάκια φοιτητικές εξορμήσεις, οργανουμένας υπό του Α2 Γραφείου του Γ' Σώματος Στρατού τη συμπράξει των καθηγητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της Μ.Ε.Ε.Φ. (Μορφωτικής Ενώσεως Εθνικοφρόνων Φοιτητών). Εξελέγην δις μέλος του Συμβουλίου της ως άνω Εθνικής Φοιτητικής οργανώσεως και από της θέσεώς μου ταύτης έλαβα ενεργόν μέρος και εις πάσαν άλλην φοιτητικήν εκδήλωσιν εν τω Πανεπιστημίω ων εις των κυρίων ομιλητών εις τας εκάστοτε εορτάς επί της επετείου εθνικών γεγονότων...».

Η Ελλάδα για τον Αυξεντίου και τον Μάτση ήταν η μεγάλη τους αγάπη. Το ίδιο και ο πόθος τους για απελευθέρωση της Κύπρου από τον αποικιακό ζυγό. Μαζί στοχάζονται και μαζί προετοιμάζονται για τον υπέρ πάντων αγώνα. Είχαν μάλιστα επίλεκτη θέση στην ΕΟΚΑ κατά τη διάρκεια της οποίας και οι δυο προδόθηκαν, αλλά δεν παραδόθηκαν. Αποφάσισαν να κοιτάξουν κατάνματα το θάνατο, συνειδητά και πατριωτικά. Θυσιάστηκαν στο βωμό της Ελευθερίας με πλήρη αυταπάρνηση. Τα κορμιά τους έγιναν ολοκαύτωμα, μα η τιμημένη, λεβέντικη μορφή τους, παραμένει ακόμα και σήμερα σύμβολο ιερό, σύμβολο δόξας. Εξάλλου, όπως γράφει και ο ποιητής: «Κανείς που αγωνίστηκε, νεκρός ποτέ δεν κείται». Οι σπουδές του Μάτση στη Θεσσαλονίκη (1946-1952) τον συνέδεσαν στενά με τον Γρηγόρη Αυξεντίου, ο οποίος υπηρετούσε το 1949 ως έφεδρος αξιωματικός στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Ένεκα αυτής της σχέσης, ο Μάτσης συνδέθηκε αργότερα και με τους Λυσιώτες. Με αφορμή αυτό και μόνο το γεγονός, συναντήθηκαν με τον πρώην δήμαρχο Λύσης Ανδρέα Τοφιτά για μια πιο εκτενή συζήτηση για την τότε περίοδο, η οποία επιφύλασσε ιστορίες που δεν ξαναειπώθηκαν.

Η ομάδα της Λύσης

Η έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ τον Απρίλιο του 1955, βρίσκει τον Μάτση στο αγρόκτημα του Π. Ιωάννου στα Κούκλια. Ως απόφοιτος της Γεωπονικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εργαζόταν στο αγρόκτημα και πηγαίνονταν στη Λύση όπου μιλούσε για τον Αγώνα σε αντίθεση με τον Αυξεντίου, ο οποίος ίδρυσε ομάδες στην Ξυλοφάγου, το Λιοπέτρι, την Αυγόρου και την Αμμόχωστο, όχι όμως στη γενέτειρά του τη Λύση προκειμένου να μείνει ο ρόλος του μουσικός. Ο Κυριάκος Μάτσης ήταν μάλιστα αυτός που όρκισε τον Ανδρέα Τοφιτά στην ΕΟΚΑ και του ανέθεσε να οργανώσει ομάδα, λίγες μόνο ημέρες μετά την έναρξη του αγώνα. Αποτελέστο αρχικά από πέντε άτομα άγνωστα μεταξύ τους. Αυτοί ήταν ο Παναγής Αμιάντρος, Πάτροκλος Κόκκινος, Μιχαήλ Καΐλης, Γεώργιος Παστός, Αντώνης Κυριάκος και Χρίστος Πέτρου, ο οποίος παραιτήθηκε αργότερα. Η αυλή του Ανδρέα Τοφιτά στη Λύση ήταν το αρχηγείο της περιοχής, ενώ ο τομέας αποτελέτο από 27 χωριά, από το Παραλίμνι μέχρι την Άσσια και από την Πηγή μέχρι την Ξυλοτύμπου. Θεωρεί αυτή την προσφορά ανεπανήληπτη. Αργότερα συνελήφθηκε και για δύομισι χρόνια παρέμεινε κρατούμενος στα Κρατητήρια Κοκκινοτριμιθιάς. Η θύμηση πάει πίσω σε δυο μικρές άγνωστες για εμάς ιστορίες, τις οποίες περιγράφει με εμφανή τη συγκίνηση.

Απετράπη χορός

Συγκεκριμένα για την πρώτη αναφέρει: «Ο Κυριάκος Μάτσης ήταν φοιτητής στη Θεσσαλονίκη ενώ ο Γρηγόρης Αυξεντίου υπηρετούσε ως έφεδρος ανθυπολοχαγός στο χωριό Ακρίτας, στο νομό Κιλκίς. Η δράση του Μάτση στα μακεδονικά σύνορα δεν έμεινε απαρατήρητη, αφού με σθένος επιψύχωνε τους στρατιώτες και διαφώτιζε ταυτόχρονα για την εσωτική αξίωση των Ελλήνων της Κύπρου. Γνωρίστηκαν και ανέπτυξαν αληθινή φιλία, αργότερα δε γνωστή και η κοινή τους πορεία στον Αγώνα για αποτίναξη του αγγλικού ζυγού.

Περί το 1953-1954, προτού αρχίσει ο αγώνας, θυμάμαι που συναντούσα τον Μάτση, τον Αυξεντίου και τον Σάββα Ξιστούρη στον Σύλλογο της Λύσης. Ήμουν τότε Γραμματέας της ΣΕΚ Λύσης. Δίπλα ακριβώς από το Σωματείο στεγαζόταν ο Γεωργικός Σύλλογος «Δήμητρα». Τους άκουγα που συζητούσαν. Ο Μάτσης ήταν άνθρωπος πολύ προσπός, παρόλο που δεν μιλούσε

Η δράση του σταυραετού του
Πενταδακτύλου στη Λύση δια στόματος
Ανδρέα Τοφιτά, πρώην δημάρχου

για την ΕΟΚΑ, φίλευε με όλους κυρίως τους γεωργούς, αφού σύχναζε στο Γεωργικό Σύλλογο. Τους εξηγούσε θέματα γεωπονίας, τους βοηθούσε με τις γνώσεις του για τα καρότα, τις ελιές, τ’ αμπέλια και τις πατάτες, προϊόντα που παρήγαγε η περιοχή της Λύσης. Διαπίστωνα ότι ανάμεσα στον Μάτση και τον Αυξεντίου υπήρχε αλληλοεκτίμηση, αναγνώριζα δε ταυτόχρονα τη φοβερή εμπιστοσύνη που είχαν μεταξύ τους. Όταν ο Αυξεντίου κηρύχθηκε καταζητούμενος από τους Άγγλους από την πρώτη κιόλας ημέρα που άρχισε ο αγώνας, την 1η Απριλίου 1955, ο Μάτσης απέτρεψε εκδήλωση στη Λύση με καλεσμένο τον Άγγλο Έπαρχο Αμμοχώστου λέγοντάς μας χαρακτηριστικά: ‘Δεν είναι ντροπή για εσάς τους Λυσιώτες να καταζητείται ο Αυξεντίου και να καλείτε τον Άγγλο Έπαρχο να θέσει υπό την αιγίδα του τον χορό του χωριού σας;’ Αυτή του η αναφορά το Σεπτέμβριο του 1955 ήταν η αφορμή να δημιουργήσουμε την πρώτη μας οργανωμένη επιχείρηση, η οποία στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία. Οπλισμό δεν είχαμε. Ο Χριστάκης Χασάπης, ο οποίος δούλενε στο κουμπάδικο του Λευκαρίτη, έφερε από τη Λάρνακα τέσσερα καπνογόνα. Ο χορός διακόπηκε αφού αρχικά κόψαμε το ρεύμα στην περιοχή. Το επανέφεραν όμως με δική τους γεννήτρια δυο μηχανικοί. Αμέσως εγώ και ο Αμιάντρος ρίξαμε τα δακρυγόνα μέσα στην πίστα και τότε έφυγαν όλοι. Αυτή ήταν η πρώτη αξιόλογη πράξη που κάμαμε. Ο Μάτσης έδωσε τα συγχαρητήριά του σε όλη την ομάδα κι αργότερα έφυγε για τη Γαλάτα και ύστερα στην Κερύνεια. Μέχρι τον Οκτώβριο του 1955 ο Μάτσης βρισκόταν στη Λύση».

Ο Στυλιανός Λένας
Ο Ανδρέας Τοφιάς φιλοξένησε τον ήρωα Στυλιανό Λένα στο σπίτι του στη Λύση χωρίς να του πει ότι ήταν αναμειγμένος με την Οργάνωση, με εντολή του Κυριάκου Μάτση. Ο Λένας συνδέθηκε με την ΕΟΚΑ από πολύ νωρίς και συγκεκριμένα με την ομάδα του Αυξεντίου. Η ειδικεύσή του στην κατασκευή βομβών ξεκίνησε με οδηγίες του Κυριάκου Μάτση, αφού πρώτα ως καταζητούμενος τον οδήγησε στο σπίτι του Ανδρέα Τοφιά στη Λύση και μετά του εξασφάλισε εργασία στο κωμοδρομίο του μάστρε Σιάλου. Θυμάται: «Δεν έπρεπε να αντιληφθεί ότι

ήμουν μέλος της Οργάνωσης, γιατί είχα κρησφύγετο στο σπίτι μου και δεν έπρεπε να το γνωρίζουν πολλοί. Τον φιλοξενούσα για αρκετό καιρό, γιατί ο Κυριάκος Μάτσης μου είχε απόλυτη εμπιστοσύνη, γι’ αυτό εξάλλου έμειναν πάρα πολλοί αγωνιστές και τομεάρχες στο σπίτι μου κατά την περίοδο του αγώνα. Όταν λοιπόν έφερε τον Στυλιανό Λένα στη Λύση, μου ανέφερε ότι θα κατασκευάζει βόμβες κι όντως αυτό έγινε. Αργότερα ο Λένας έμαθε και σε άλλους την κατασκευή χειροβομβίδων. ‘Κάμινε του παρέα’, μου είπε, ‘αλλά μην του μιλήσεις για την ΕΟΚΑ’. Γενικά ο Κυριάκος προσπαθούσε να μην μιλά για την Οργάνωση. Πάντα ήταν φειδωλός, αυτό απαιτούσε και από εμάς για το καλό της ΕΟΚΑ. Έδινε οδηγίες μόνο, χωρίς να δίνει λεπτομέρειες και χωρίς να ανταλλάζει κουβέντες. Ήταν σοβαρός και μετρημένος, άδρωπος βαρετός. Με τον αδελφό του Γιαννάκη, φιλέψαμε στα Κρατητήρια Κοκκινότριμιθιάς, παρόλο που δεν είμαστε μαζί στην ίδια παράγκα».

Ως επίλογο των πιο πάνω περιστατικών, είναι ίσως ωφέλιμο για εμάς που ζούμε μεταγενέστερα με άλλα δεδομένα και σε άλλη εποχή -λιγότερο ηρωϊκή- να σημειωθεί ότι η ποιότητα και το ήθος ανθρώπων όπως ο Κυριάκος Μάτσης, ακόμη και στην καθημερινότητα, φαίνεται να λείπει ολοένα και περισσότερο από τις αξίες και τα ιδανικά που γέννησε στην ελληνική του διάσταση, ο αρχαίος κλασικός πολιτισμός, ο σπερματικός λόγος της φιλοσοφίας, της αληθινής χριστιανικής πίστης που γί-

Ο Κυριάκος Μάτσης και ο Γρηγόρης Αυξεντίου με ίδια γυαλιά σε φωτογράφιση στη διάρκεια του αγώνα

Στις 19 Νοεμβρίου το εθνικό μνημόσυνο

Ο Αθλητικός Πνευματικός Όμιλος Παλαιχωρίου διοργανώνει το ετήσιο εθνικό μνημόσυνο του ηρώα του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59 Κυριάκου Μάτση, την Κυριακή 19 Νοεμβρίου, 2023, μετά τη θεία λειτουργία στον Ιερό Ναό Αποστόλου Λουκά, στο Παλαιχώρι. Επιμνημόσυνο λόγο θα εκφωνήσει ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Νίκος Χριστοδουλίδης. Μετά την κατάθεση στεφάνων στο μνημείο των ηρώων της κοινότητας, θα πραγματοποιηθεί η τελετή απονομής του Μάτσειου Βραβείου από την Παγκύπρια Ένωση Γεωπόνων στην αίθουσα τελετών του ΑΓΠΟΠ.

νεται βίωμα αντί θρησκεία, καθώς μοιάζει να οδεύουμε στην αλλοτρίωση των κοινωνικών δυνατοτήτων που τούτα καλλιέργησαν και ανέπτυξαν μέσα από το ελληνικό πνεύμα για χιλιετίες τώρα. Είναι μάλλον καιρός μπροστά και σε όσα συμβαίνουν γύρω μας και ίσως μας ξενίζουν, να αναρωτηθούμε τουλάχιστον «από πού ερχόμαστε και πού πάμε», εάν θέλουμε πραγματικά να κρατήσουμε την πολιτισμική ιδιοπροσωπία, ώστε να αντέξουμε στους κάθε λογής κραδασμούς που αναφαινόνται.

*Υποψήφια Διδάκτωρ στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.